

Миро Вуксановић

ВЕЉА

1.

Питао сам те, пре неколико дана, када си ме изненадно назвао, телефоном, да ми кажеш како смо *људовали* у Сомбору, како је неко писао погрдне стихове, кришом, без потписа, латиничном машином, у сивом коверту, *Песме њишеи, њо дну лижеи, и њо земљи њако ѓмижеи*, писац писцу тако, у пакости, у доколици, у зависти која каже да јој нема краја, како смо се радовали када си у „Старом фијакеру” причао о Јагри и Риђану, о својим стиховима који су давно компоновани, о лечењу бођоша, пред „Занатским”, где си седео с најопеванијим сомборским фијакеристом, где си довео општинске мајсторе и рекао им да залију бођош, да се онакав, напукао, не раздвоји, да му се гране не осуше, да не увене стих, у Сомбору који ти је, кажеш, *оџворио све каџије, сва крила, све џрџезе* – питао сам како да напишем приповест о теби, а ти казао:

Шале ли су, или нису, али само на смену – џи џа ја.

2.

Познао сам да си, Велимире Суботићу, Вељо, случајно или баш, поновио три речи које је друкчије, по своме, казао Лаза Костић, на углу Венца, на улазу у паркић пред кућом Ђурице Антића, код куће Рајка Плавшића, мало даље од тазбине Јована Стричевића (који ми сада одонуд, *с оне сѝране*, поручује да узмем делове из нашег разговора с тобом, 1975. објављеног, у „Премијери”, с напоменом, у загради, *Скинуѝо са ѝпраке*, да је то најчистији Веља, или да одломим део сећања, твојег, у истом листу, када је слављена стогодишњица позоришне зграде, и њена велика обнова; *Без ѝвога не крећи*, понавља Стричевић, *Нема ѝисања без ѝоврајика на оно шѝо је било*, мудрује, по обичају). Ја сам у твојој телефонској реченици, на њеном крају, у оном *ѝи ѝа ја*, препознао тренутак када је Лаза Костић пред капијицом на огради парка, пред дрвеним стубом са четворокрилним крстом на окретање, где улази један по један, рекао да је то *ѝиѝаја*, да се тако у реч и парк улази, и познао сам да си зато носио косу као Лаза, рашчупану, као једину сличност... (а рекли смо да ћемо се пазити, да ће све цитирано у овоме што пристиже бити нетакнуто, курзивно, чисто, с малим прекидима).

3.

Послушао сам обојицу, Стричевића и тебе, вратио се у Сомбор, тридесет година као тридесет корака, а видим да Матица и њена Библиотека немају комплет сомборског позоришног листа. И оно што има стоји у две зграде. На много места остављамо трагове о себи, па неће бити целине; можда је и боље, о томе ће они. При том и опет, сетио сам се твоје удвостручене приче, драги Суботићу, како је Вељко Петровић опомињао Сомборце да не знају шта имају, да одмах купе магнетофон, да не жале за траке и батерије, да ти магнетофон, говорио си често, с коњачићима у „Малом ресторану”, са штамплицама све више, да ти справу вежу за леђа или да ти је ставе на груди, да се мора сачувати оно што говориш. Када сам кренуо да кажем какав си био глумац, срела ме твоја реченица, оваква, непоновљена, о врућици пред почетак представе:

Заѝожари се неки огањ у ѝеби и обузме ѝе, ѝроѝрнеш, смирујеш дораѝа знаница у одори ѝод ѝобом, душом му ѝољубиши гриву, ѝа окаљена и ѝуна срца и лика чињеног у драми са ѝвог наковња, кренеш у ѝоход најављен.

(Имао је Стаљин у својим говорима, у заградама, после важних препорука, написано: *Аѝлауз, Дуг аѝлауз, Усѝајање с аѝлаузом* и слично. Откуд ми сада то? Отуда што би требало после твојих реченица сличне напомене дати.)

4.

Нико није успео да исприча како си био *зайожарен* пред одлазак у Водице, у хотел, у апартман, код Шибеника, када си одвео тројицу на Ленију, иза Великог православног гробља где су Лаза и два Коњовића, композитор и сликар, што ближе њивама, тражио праву црницу, прштио грумење прстима, питао да ли су одатле Јован Васиљевић и остали однели прашку земље на ковчег Вељка Петровића, све потврдио, измаштарио, рекао да напуне џак, да пун џак земље ставе у велики кофер, да кофер затворе, да га помешају с осталим твојим коферима, да ти дају пратиоца до Водица, где си после дугог бирања нашао четинарско стабло, слично силбашком, испод којег си, па рекао пратиоцу (знам његово име али га не одајем), који је вукао кофер пун црнице, који није знао шта носи, да поспе земљу око дрвета, да ту сваког дана долазиш, да гасиш носталгију за бачком земљом без које не можеш ни реда у свом роману *Испричаћу вам жиџа*, како си политичарима обећао и они ти дали посебне услове, самом, када си се опростио са својом Вером, поздрављање и опис будуће књиге (слушао сам) снимио на траци (ко ли је набавио касеташ!), а од романа ни странице, хеј и хај!

5.

Мени се увек чини да изврсно познајем Вељу Суботића, и онда ми се свако јутро, и свако вече, и сваку ноћ, кад год он крене у нови посао, несмишљен је и немиран, чини да га не познајем. Родио се двадесет и пете. Од свој завичаја најмање сам у свом завичају живео. Очева служба башишованска, кромпирска, кујусарска, ивећарска, иако је хтела да нам се породица сели: Скопље, Бијољ, иша ја знам, Македонија. Зајо ме не ишјајте колико језика знам. Знам много језика на светију. Уписао се у гимназију у Бијољу, а дипломирао пред бомбардовање ове Југославије, дипломирао у трећем разреду гимназије у Бачком Петровицу са двојком из математике, чехословачког језика и чехословачке историје. Зајим, зидар био, каменорезац био, гробове са свећама овичавао, кудељу секао и попио, жијо косио, снопље денуо, газдама, рекли су, требало да се покоравам, некако сам увек по избегавао и у њим избегавањима зајекао ме један СКОЈ. Тако сам некако, како су ми причали, да има једна партија и један прогрес, сунуо онамо у својој шеснаестој години – у њај прогрес. Рај! Робија – био у њој. Лојори јеврејски – био у њима. Комесари – комесаровао.

6.

Ко би те могао прекинути, ко би имао срца да то учини, док тако заводно говориш о себи? Како би тек о другима да си пробао као Пецца, у Клубу, за столом, пред тобом, како си отишао у општину, у жупанијску зграду, у кабинет председника, када су ти на Венцу рекли *Немој на црвено*, ти им одговорио *Сва је милиција наша*, када си нашао секретарицу председникову, с њом пио кафу и коњачић, шшамплу увек и по неколико пута, када председника није било, када је био у Баји, па си наговорио његову секретарицу да назове твоју Веру у стану, да јој каже да те нађе, да одмах дођеш, да те *тражи председник, важно је*, да Вера зове редом, све пријатеље, биртије и познанике, да свима каже да те хитно тражи председник, да то цела варош дозна, сигуран где те Вера неће тражити.

(Напомена, нечија: *Сомборски председници и њихови сарадници често су ишли у Бају, а разлога су била два: побраћимство и девизне дневнице.*)

7.

Радо бих те, Вељо, питао хоћеш ли најпре да кажем још једну па да пустим тебе, са траке, али се бојим да ће ме прича онесвестити лепотом. Зато те подсећам на говоре и телеграме (читали су их Пикица Средојев и Влада Амићић, с гестовима као најбољим коментарима), написане, упућене па жицом враћене, да се очува стил, да није од више руку, да се под једном руком држи твој свечани испраћај у пензију после двадесет и пет година глуме, када је поворка као литија ишла Венцем, на прав угао, на обе катете, до жупанијске сале у којој је Ајзенхутова слика, рађена за хиљадугодишњицу мађарског царства, седам са четири, толико метара по ширини и висини, с приказом битке код Сенте, с белим коњаником Савојским, без неких учесника, пише Вељко Петровић, као што знаш, где се, у жупанијској сали, разуме се, јело, пило и наздрављало да дуго и дуго водиш перо.

8.

Рекао бих: Вељо Субојићу, не зајмо шћо си ѓлумац, неѓо зајмо шћо си истћина, јер ѓлума је истћина, ѓлума није варка, зајмо си био секретар СКОЈ-а. Умени се нешћо кувало. Мораш нешћо веће. Одскок неки. А пћај одскок било је позоршћје. И нашао се ја у њему. Па да сам бар почео да учим од Лазе Лазаревића, неѓо од Молијера, пће онамо у

Шекспира... Глумовало се двадесет и пет година. Падало. Дизало се. Сунуло се међу сунца, у звезде. Неких четрдесетак признања говори нешто о њој. Па ни то му не би доста. Већ хтеде он да начини од себе исца. Па написа једно дело, па друго дело, па „Људи“, па „Прозивка“, „Дугово моје дугово“ и оно што је ударно, што је превођено и извођено, код нас и у иностранству. Ја сад пишем Вељу Суботића, у огледалу: па шта би ти боље? Не знам. Али знам да је добро што мојој равници и свим мојим народима дадох, ево, све те прескоке, ево, све драме, све песме, два пута на фестивалима златом оивичене.

9.

Ниси, тада, искористих кад си удахнуо, још имао књигу песама, прву а изабраних, *Из црвених наших снова*, све је речено, када је колона једанаест аутомобила, у доба аутомаша, ишла преко Оџака у Бачку Паланку, из Сомбора у твоју матичну општину, у пространу салу, у говоре и рецитовање, ред похвала ред стихова, као швајцарска сланина, циришка, о којој сам ти потанко, нервозном само тада, у другим приликама си био ватрен, па крај Паланке, после промоције, у ловачки дом или нешто налик, у предјела и мешано месо, када си три пута дизао здравицу, а на крају, са смешком који никога не оставља где је био, рекао да се чују приче о овоме и ономе, о новосадским и београдским натезањима, отимањима надлежности, као да не знају како Цери увек победи Тома, *само треба црпани до краја огледали*, када си добио плесак и још један боравак као онај у Водицама, где си писао роман којег нема.

10.

Мени је важно да се сунујемо међу звезде, да се винујемо, ево нова реч, имамо нам је овом народу нашем, овом велелепном историјски и тако сираино доказаном, тако срдечно и дебело име забележено. У њему сам изражио што души, што усвомене, што искуства, што забелешке, што анегдоте, што реченицу – и то ми је повод био. Од народа сам се језику учио, истини се учио, домазлуку учио, историји се учио, у звезде вајлајући се. За усвомену и овомену народа мој! (...)

Ја уостине нисам за ове бишефе, имамо где нас љују, имамо где нас кљују. Ја уостине нисам за ове модерне драме где нема радње. Ово проковање, овако ружно, овако голо, овако бишефско, овако фестивалско – не могу да признам. Ја признајем само две ствари: срећу и прагедију народа мој. Кад кажем НАРОД МОЈ, онда је то кула земаљска...

26

11.

Могоа сам лако да видим када си, драги Суботићу, био бесан и када си фолирао, да простиш. Имао си на десном образу, под јагодицом, мали знак сличан смејавици. Можда је тај знак некад и био смејавица, па се зборисао. Био си жестоко љут када си чуо истину Милана Коњовића да код њега долазиш, проређено, а да никад ниси сâм, да доводиш фотографа који снима сваки детаљ од руковања до одласка. После си, као и увек, себе смиривао у кући, код твоје Вере, Плавe Лептирице твоје (када си разнежен), која је умела, у другим приликама, да облеће кућу. Када се, после свега, осамиш и пожелиш да будеш са собом, у горњим висинама, пиљио би у стакло на столу, огледао би се у њему, и по хиљадити пут читао једино Крлежино писмо. Писао си му, тражио да као драмски писци разговарате, отворено о свему, а он ти је одговорио латиничном реченицом, откуцаном, коју си увек држао на столу, под стаклом, рекавши:

Драћи друже Суботићу,

када будеш долазио у Загреб, молим Вас да ме обиђеш.

Испод толико опширног писма име Мирослава Крлеже и потпис што те је увек куражио, што си га гостима редовно показивао (*сионџаном*), пријатељство признавао, лепо и живо описивао, као и сцену с генералне пробе Чеховљевог *Вишњика*, у режији Николе Петровића, овде под дванаестицом, у целости, за убедљив крај, с твојим потписом.

12.

Уз малаксавајуће испрекидан монолог, скоро дејинђе џужбалички, и горак и гневан, а џих, зајалим свећу на сјочићу крај кревета... Заустџим још нешџо, клонем, џолегнем у џола речи на јасџук и – умрем.

И даље џајаи у гледалишџу. Осећам – имркћу. Забели се џу и џамо џонека марамџа. И сад, сви чекају да се лагано сџусџи завеса. Крај је. Завеса никако да крене на доле. Као да је и нема.

И џехничаре занела Фирсова смрџ. Заборавили џосао. Плачу.

Скочим као да су ме из џраћке одаџели. Аџлауз наших из гледалишџа. Таџше и Пеџа редџџељ. Ја грлим џехничаре и све редом. Шџо да се сџидим сузе?

Ево и моје Вере са суфлерским делом у рукама. Онако уџлакана џољуби ме, и вели узбуђено:

Вељо мој, данас си џако леџо умро – да ми је џросџо било жао кад си усџ'о!

Сомбор, новембра 1982.

Веља Суботић